

УДК 657.1 : 339.187.6

Пойда Ю.М., к.е.н., ст. викладач

Полтавської державної аграрної академії

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ФІНАНСОВОГО ТА ОПЕРАЦІЙНОГО ЛІЗИНГУ

© Пойда Ю.М.

У статті досліджено етапи розвитку лізингу, проведено порівняння і визначено переваги фінансового й операційного лізингу. Наведено кореспонденцію рахунків з обліку фінансового та операційного лізингу в орендодавця і орендаря.

Ключові слова: фінансовий та операційний лізинг, орендодавець, орендар.

The article explores the stages of leasing, compared and identified the benefits of financial and operational leasing. An account of correspondence accounts with financial and operational leasing landlord and tenant.

Key words: financial and operational leasing, landlord, tenant.

В статье исследованы этапы развития лизинга, проведено сравнение и определены преимущества финансового и операционного лизинга. Приведена корреспонденция счетов по учету финансового и операционного лизинга у арендодателя и арендатора.

Ключевые слова: финансовый и операционный лизинг, арендодатель, арендатор.

Вступ. В Україні лізингові відносини у сфері АПК перебувають у стадії становлення, однак найближчим часом варто чекати їх поступового розвитку завдяки притаманним їм можливостям та державній підтримці.

Важливим аспектом є обґрунтування категорій фінансового та операційного лізингу. Для правильного відображення господарських операцій з обліку лізингу на рахунках бухгалтерського обліку та у звітності підприємств АПК, деякі положення нормативних документів потребують уточнення, що вказує на актуальність дослідження питань обліку фінансового та операційного лізингу, визначення шляхів його вдосконалення.

Мета роботи – теоретичне і практичне обґрунтування сутності операційного та фінансового лізингу, дослідження методологічних положень з обліку лізингу у орендаря і орендодавця.

Завдання роботи:

- з'ясувати економічний зміст фінансового та операційного лізингу;
- дослідити нормативно-інформаційне забезпечення обліку операцій з фінансового та операційного лізингу;
- вивчити етапи становлення та розвитку лізингу в різних країнах;
- дослідити особливості обліку фінансового та операційного лізингу у орендаря та орендодавця;
- розробити рекомендації щодо удосконалення обліку операцій фінансового та операційного лізингу на підприємствах сфери АПК.

При написанні роботи використані наступні методи дослідження: діалектичний метод пізнання, який дає змогу вивчати економічні явища у розвитку й взаємозв'язку (за ним був проведений аналіз становлення та розвитку фінансового лізингу в зарубіжних країнах); абстрактно-логічний (при вивченні останніх наукових публікацій і досягнень з теорії та практики обліку фінансового й операційного лізингу), а також табличний.

У процесі написання роботи використовувалися нормативно-правові акти України, наукова література, періодичні фахові видання, результати власних досліджень і розрахунків.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Облік лізингових операцій в Україні розповсюджуються все ширше. Досить ґрунтовно проблеми розвитку лізингу досліджували: Н. Внукова, В. Газман, Л. Горемикін, Т. Грищенко, Н. Коваленко, В. Комаров, М. Лещенко, Б. Луців, Л.К. Сук та інші. У більшості праць увага приділяється провідним компаніям лізингового бізнесу, загальним обсягам та структурі лізингових операцій, аналізується вартість укладених угод.

Особливого значення набуває можливість практичного застосування принципів Міжнародного стандарту фінансової звітності (МСФЗ) 17 «Оренда» і відповідність їх принципам, які наведені у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» [5].

Виклад основного матеріалу. Лізинг є складним, багатогранним явищем, схожим на оренду з викупом та без нього, продажем у розстрочку, і на умовах кредитних відносин.

Дослідження показали, що у процесі розвитку лізинг пройшов шість важливих етапів:

- 1) найпростіша оренда;
- 2) простий фінансовий лізинг;
- 3) креативний лізинг;
- 4) операційний лізинг;
- 5) етап нових продуктів лізингу;
- 6) зрілий лізинг.

Перехід від першого етапу, тобто найпростішої оренди, до другого етапу розвитку – фінансового лізингу відбувся приблизно сто років тому. Вперше фінансовий лізинг з'явився у Великобританії та США. Найголовніше, що відрізняло договір лізингу від орендного договору – це реалізація бажання лізингоотримувача викупити обладнання. По суті, договір лізингу був лише інструментом фінансування, завдяки якому лізингоотримувач наприкінці терміну мав змогу викупити обладнання за його залишковою вартістю [6].

Цікавим видається досвід організації лізингу в різних країнах світу. Через велику кількість особливостей і відмінностей у законодавстві, податковому режимі, обліку лізингових операцій, традиціях тощо у науковій літературі не встановилося навіть єдиного тлумачення поняття лізингу. Крім того, законодавство, що може регулювати лізингові угоди у багатьох країнах не є досконалим: у Великобританії, Німеччині, Італії [6].

У деяких країнах, зокрема у Франції, Бельгії, Іспанії, Японії, існує спеціальне лізингове законодавство. У нормативних актах цих країн надається визначення лізингу, перераховуються ознаки, наявність яких свідчить про укладення договору фінансового лізингу, встановлюються вимоги, яким повинен відповідати лізингодавець, а також співвідношення між терміном лізингу і нормативним терміном використання майна, регламентуються відносини між лізингодавцем і лізингоодержувачем майна.

Для більш глибокого дослідження сутності лізингу, проведемо порівняння категорій «фінансовий лізинг» та «операційний лізинг».

Оренда окремих об'єктів основних засобів здійснюється переважно через лізинг. Законом України «Про фінансовий лізинг» від 11 грудня 2003 року № 1381-VI визначено, що лізинг - це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних та залучених фінансових коштів і полягає у наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений термін лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або перебуває у його власності за

дорученням і погодженням з лізингоодержувачем, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів. Лізинг здійснюється за договором, і може бути двох видів – операційний та фінансовий [1].

Фінансовий лізинг – це оренда, що передбачає передачу орендарю всіх ризиків та вигід, пов'язаних з правом користування та володіння активом. Оренда вважається фінансовою за наявності хоча б однієї з наведених нижче ознак:

1. Набуття орендарем права власності на орендований актив після закінчення терміну оренди.

2. Наявність у орендаря наміру та можливості придбати об'єкт оренди за ціною, нижчою за його справедливу вартість на дату придбання.

3. Термін оренди становить більшу частину терміну корисного використання її об'єкта.

4. Теперішня вартість суми мінімальних орендних платежів із початку терміну оренди дорівнює вартості об'єкта оренди або перевищує його справедливу вартість [3].

Операційний лізинг – це договір, в результаті укладення якого лізингоодержувач отримує у платне користування від лізингодавця майно на термін, менший терміну, за який амортизується 90 % вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладення договору. Після закінчення терміну договору операційного лізингу об'єкт лізингу підлягає поверненню власнику і може бути повторно за договором переданий у користування лізингоодержувачу.

При фінансовому лізингу лізингоодержувач на своє замовлення отримує в платне користування від лізингодавця об'єкт лізингу на термін не менший терміну, за який амортизується 60 % вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладення договору. Після закінчення терміну договору фінансового лізингу, орендований об'єкт переходить у власність лізингоодержувача або викуповується ним за залишковою вартістю.

Для детальнішого вивчення особливостей обліку, розглянемо кореспонденцію рахунків з обліку фінансового лізингу у орендодавця, скориставшись табл. 1.

Таблиця 1

Відображення операцій з фінансового лізингу у орендодавця [4]

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, тис. грн.
	дебет	кредит	
Списано балансову вартість об'єкта переданого в оренду	972 «Собівартість реалізованих необоротних активів»	10 «Основні засоби»	8000,00
Відображено довгострокову дебіторську заборгованість за об'єкт, переданий в оренду	181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду»	742 «Дохід від реалізації необоротних активів»	92026,00
Належна сума погашення вартості об'єкта оренди в першому періоді	377 «Розрахунки з іншими дебіторами»	181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду»	11348,00
Фінансові доходи в сумі орендних платежів за перший період	373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	732 «Відсотки одержані», 733 «Інші доходи від фінансових операцій»	8652,00
Надійшло орендних платежів за перший період	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	732 «Відсотки одержані», 733 «Інші доходи від фінансових операцій»	20000,00
Списано на фінансові результати балансову вартість об'єкта, переданого в оренду	791 «Результат від операційної діяльності»	972 «Собівартість реалізованих необоротних активів»	80000,00
Списано на фінансові результати виручку за об'єкт,	742 «Дохід від реалізації необоротних активів»	791 «Результат від операційної діяльності»	92026,00

переданий в оренду			
Списано на фінансові результати фінансові доходи від здачі об'єкта в оренду	732 «Відсотки одержані», 733 «Інші доходи від фінансових операцій»	792 «Результат фінансових операцій»	8652,00
Належна сума погашення вартості об'єкта оренди в наступні періоди	377 «Розрахунки з іншими дебіторами»	181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду»	80748,00
Фінансові доходи в сумі орендних платежів за наступні періоди	373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	732 «Відсотки одержані», 733 «Інші доходи від фінансових операцій»	19252,00
Надійшло орендних платежів за наступні періоди	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	732 «Відсотки одержані», 733 «Інші доходи від фінансових операцій»	100000,00
Списано на фінансові результати фінансові доходи в наступних періодах (відображається при настанні відповідних періодів)	732 «Відсотки одержані», 733 «Інші доходи від фінансових операцій»	792 «Результат фінансових операцій»	19252,00

Відображення в бухгалтерському обліку орендодавця передачі об'єкта фінансового лізингу не є універсальним, оскільки передача об'єкта фінансового лізингу орендарю не може вважатися продажем. Об'єкт фінансового лізингу передається орендарю в користування і право власності при цьому не передається. Але, з урахуванням певних застережень, вважаємо, що при передачі об'єкта фінансового лізингу в бухгалтерському обліку орендодавця можна застосовувати субрахунок 742 «Дохід від реалізації необоротних активів». Річ у тому, що орендодавець при здійсненні фінансового лізингу може отримувати не лише фінансовий, а й інвестиційний дохід, причому в

момент такої передачі. Це відбувається, коли вартість передачі об'єкта фінансового лізингу (погоджена сторонами вартість) вища, ніж витрати орендодавця на придбання (виготовлення), або залишкова вартість такого об'єкта [2].

Розглянемо кореспонденцію рахунків з обліку фінансового лізингу у орендаря, скориставшись табл. 2.

Тобто передачу об'єкта фінансового лізингу орендарю орендодавець відображає в бухгалтерському обліку як визнання дебіторської заборгованості. Така дебіторська заборгованість в бухгалтерському обліку класифікується як довгострокова і відображається на призначеному для цього субрахунку 161 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду». Але наявність субрахунка 161 визначає класифікацію такої дебіторської заборгованості як довгострокової. Визначальним є термін погашення такої заборгованості, про який наперед відомо, що він буде більше одного року (дванадцяти місяців) [2].

Таблиця 2

Відображення операцій з фінансового лізингу у орендаря [4]

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, тис. грн.
	дебет	кредит	
1	2	3	4
Облічено в складі основних засобів об'єкт, який переданий в оренду	10 «Основні засоби» (орендовані)	531 «Довгострокові зобов'язання з оренди»	92026,00
Нараховано суму погашення вартості об'єкта оренди в першому періоді	531 «Довгострокові зобов'язання з оренди»	611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»	11348,00
Нараховано фінансові витрати в сумі орендних платежів за перший період	952 «Інші фінансові витрати»	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»	8652,00

Оплачено орендні платежі за перший період	611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	20000,00
Списано на фінансові результати фінансові витрати пов'язані з орендою об'єкта	792 «Результат фінансових операцій»	952 «Інші фінансові витрати»	8652,00

Не менш важливим є облік операційного лізингу у орендодавця для підприємств сфери АПК (табл. 3).

Таблиця 3
Відображення операцій з обліку операційного лізингу в орендодавця [3]

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, тис. грн.
	дебет	кредит	
1	2	3	4
Передано об'єкт в оренду	10 «Основні засоби» (орендовані)	10 «Основні засоби»	3600,00
Нараховано амортизацію об'єкта переданого в оренду	23 «Виробництво»	13 «Знос (амортизація) необоротних активів»	300,00
Нараховано витрати з укладання угоди про оренду (юридичні послуги, комісійна винагорода)	23 «Виробництво»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	20,00
Відображено витрати з оренди	949 «Інші витрати операційної діяльності»	23 «Виробництво»	320,00
Нараховано орендну плату	377 «Розрахунки з іншими дебіторами»	713 «Дохід від операційної оренди активів»	480,00

Відображено податок на додану вартість (ПДВ)	713 «Дохід від операційної оренди активів»	643 «Податкові зобов'язання»	80,00
Відображено надходження орендної плати	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	377 «Розрахунки з іншими дебіторами»	480,00
Нараховано ПДВ	643 «Податкові зобов'язання»	641 «Розрахунки за податками»	80,00
Віднесено на фінансові результати:			
а) доходи від оренди	713 «Дохід від операційної оренди активів»	79 «Фінансові результати»	
б) витрати	79 «Фінансові результати»	949 «Інші витрати операційної діяльності»	
Повернено орендарем орендований об'єкт	10 «Основні засоби»	10 «Основні засоби» (ореновані)	

Не менш важливим є облік операційного лізингу в орендаря (табл. 4).

Таблиця 4

Відображення операцій з обліку операційного лізингу в орендаря [3]

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, тис. грн
	дебет	кредит	
1	2	3	4
Прийнято об'єкт оренду в	01 «Орендовані необоротні активи»	-	3600,00
Нараховано орендну плату	23 «Виробництво», 91 «Загально-виробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	400,00
Відображено ПДВ за нараховану орендну плату	644 «Податковий кредит»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	80,00

Нараховано ПДВ (податковий кредит)	641 «Розрахунки за податками»	644 «Податковий кредит»	80,00
Відображено сплату орендної плати	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	480,00
Нараховано за послуги, надані іншими сторонами (за електроенергію, охорону тощо)	23 «Виробництво», 91 «Загально-виробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	100,00
Нараховано ПДВ за послуги	641 «Розрахунки за податками»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	20,00
Оплачено за послуги, надані іншими сторонами	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	120,00
Відображено витрати по добудові у складі основних засобів	117 «Інші необоротні активи»	15 «Капітальні інвестиції»	200,00
Повернуто орендодавцю орендований об'єкт	-	01 «Орендовані необоротні активи»	3600,00
Списано собівартість добудови орендованого об'єкта	972 «Собівартість реалізованих необоротних активів»	117 «Інші необоротні активи»	200,00

Нараховано за роботи по добудові	377 «Розрахунки з іншими дебіторами»	742 «Дохід від реалізації необоротних активів»	240,00
Відображено ПДВ за оренду	742 «Дохід від реалізації необоротних активів»	641 «Розрахунки за податками»	40,00
Отримано від орендодавця за добудову орендованого об'єкта	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	377 «Розрахунки з іншими дебіторами»	240,00

Орендодавець, одержуючи інвестиційний дохід, при передачі об'єкта фінансового лізингу, таку передачу відображає як реалізацію. Якщо ж орендодавець не отримує інвестиційного доходу, таку передачу показують в бухгалтерському обліку як визнання відповідної дебіторської заборгованості.

Бухгалтерський облік фінансового доходу орендодавця здійснюється окремо від довгострокової дебіторської заборгованості за фінансовим лізингом протягом усього термін такого лізингу. Фінансовий дохід, що належить орендодавцю за весь термін фінансового лізингу, розподіляється між відповідними звітними періодами та відображається на субрахунку 732 «Відсотки одержані».

Організаційні витрати орендодавця у зв'язку з договором фінансового лізингу (юридичні послуги, комісійні винагороди) визнаються іншими витратами того звітного періоду, в якому вони мали місце, і відображаються на субрахунку 977 «Інші витрати звичайної діяльності».

Бухгалтерський облік щодо об'єкта фінансового лізингу орендар веде на рахунку 10 «Основні засоби».

При отриманні об'єкта фінансового лізингу орендар одночасно відображає актив (визнає об'єкт як основний засіб) і заборгованість (довгострокову дебіторську заборгованість). Довгострокова кредиторська заборгованість орендаря щодо отриманого об'єкта фінансового лізингу відображається на субрахунку 531 «Зобов'язання з фінансової оренди». Сума такої заборгованості дорівнює вартості мінімальних орендних платежів за вирахуванням фінансових витрат

орендаря, що відображається на рахунку 10: таку вартість у П(С)БО 14 названо вартістю, за якою об'єкт фінансового лізингу відображається в бухгалтерському обліку орендаря на початку терміну фінансової оренди [2].

Орендарі, для яких має принципове значення контроль за величиною капітальних інвестицій, можуть не відображати отримання об'єкта фінансового лізингу на рахунку 15 «Капітальні інвестиції» (субрахунок 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів»). Оскільки в об'єкт фінансового лізингу інвестує не орендар, а орендодавець.

Фінансові витрати за фінансовим лізингом орендар відображає на субрахунку 952 «Інші фінансові витрати» в сумах, що відносяться до відповідних звітних періодів.

Якщо орендарю дозволено здійснювати поліпшення (модернізацію, модифікацію, добудування) об'єкта фінансової оренди і такі поліпшення спричиняють збільшення первісно очікуваних майбутніх економічних вигод від використання об'єкта, то витрати на такі поліпшення капіталізуються орендарем, тобто включаються до вартості об'єкта фінансового лізингу.

Якщо після закінчення фінансового лізингу право власності переходить до орендаря, то предметом очікуваного використання об'єкта фінансового лізингу вважається термін його корисного використання, тобто термін, коли об'єкт було придбано орендарем у звичайному порядку, а не отримано за фінансовим лізингом [2].

Висновки. З метою бухгалтерського обліку й орендодавець, і орендар повинні класифікувати лізинг як фінансовий за таких умов:

1. Набуття орендарем права власності на орендований актив після закінчення терміну лізингу.

2. Наявність у орендаря наміру та можливості придбати об'єкт лізингу за ціною, нижчою за його справедливу вартість на дату придбання.

3. Термін лізингу становить більшу частину терміну корисного використання об'єкта.

Лізинг без дії зазначених чинників слід вважати операційним.

Амортизація об'єкта фінансового лізингу, визнаного у складі основних засобів орендаря, відображається в його бухгалтерському обліку згідно з правилами, установленими П(С)БО 7 «Основні засоби».

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 11.12.2003 р. № 1381-VI.
2. Риндя А. Бухгалтерський облік фінансового лізингу (оренди) // Податки та бухгалтерський облік. – 2006. – № 74 (975). – С. 25-29.
3. Сук Л., Сук П. Облік оренди // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2007. – № 23 (200). – С. 47-50.
4. Сук Л., Сук П. Облік оренди // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2007. – № 24 (201). – С. 47-52.
5. Бразілій Н.М. // Проблеми науки. – 2009. – № 8. – С. 37-41.
6. Карасьова Н.А. Становлення та особливості розвитку лізингу в зарубіжних країнах // Статистика України. – 2008. – № 1. – С. 31-34.